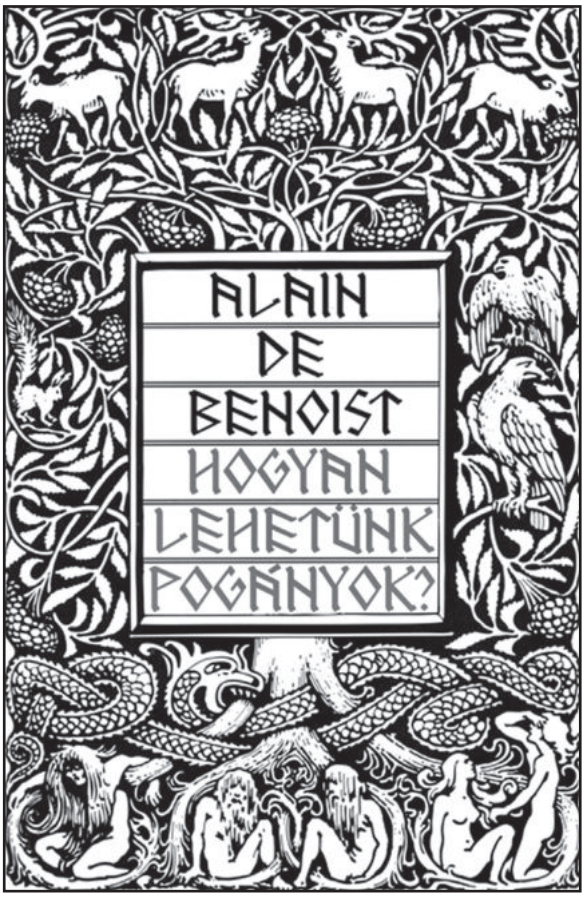
Alain de Benoist
HOGYAN LEHETÜNK POGÁNYOK?
(Budapest, 2008, Europa Authentica)

Roppant fajsúlyos témát feszeget Alain de Benoist könyve, a *Hogyan lehetünk pogányok?* Olyan területet, amely nagyon régóta nem hagyja nyugodni azokat, akiket teológiai, hitbéli kérdések foglalkoztatnak. A keresztény–pogány polémiáról van szó, mely problémakör, sőt, inkább hegynyi méretű problémakomplexum, mintha újult erővel lángolt volna fel az utóbbi években, de a II. világháború után mindenképpen.

A kérdés ilyetén leegyszerűsítése, vagyis az isteni világkép kereszténre és pogányra redukálása túlzott szimplifikálást sejtet, azonban már a felvetés utal valami igazán mélyen húzódó, megoldatlan konfliktusra, amelynek „végleges" megoldása talán nem is lehetséges. Olyan törésvonalról van szó, melynek árkai, mi több, szakadékai az emberi lélekben, szívben húzódnak, s a jelen cikk tárgyát képező kötet szerzője sem azon munkálkodik, hogy ezek a szélesen tátongó sebszélek behegedjenek. Még ha – megismételve az iménti kijelentést – nem is lehetséges a két oldal összebékítése, az egymással való összeborulás, nem mindegy, hogy a szakadék két oldaláról köveket dobálnak-e egymásra a felek, avagy legalább egymás nézeteit elfogadandó próbálják meg bejárni saját útjukat „egyazon csúcsra", anélkül, hogy a felfelé törekvés során megpróbálnák egymást lerántani.

Alain de Benoist – aki a francia úgynevezett „Új Jobboldal" vezetője – könyve alapján az egyik benyomás, ami gyökeret ver az emberben, a „túlolvasottság". Ez a pejoratív megállapítás furcsa lehet annak fényében, hogy napjainkban az emberek jelentős része élete során semmilyen könyvet nem vesz a kezébe, s talán hosszabb írott szöveg elolvasására nem is képes. Adott tehát a kérdés, mi lehet a gond azzal, aki viszont túl sokat olvas. Hogy a probléma világosabb legyen, elég egy felületes pillantást vetni korunk hivatalos(sá tett) véleményformálóira, ideológiai iránykijelölőire, akikkel tele vannak az írott és elektronikus médiumok egyaránt. Ezen – döntően baloldali – egyének általában olvasottaknak tűnnek, ezzel adott esetben nem is restek kérkedni, azonban a korhoz, az „officiális" szemlélethez, ezek intézményeihez, a tágabb-szűkebb megbízóikhoz való szervilizmuson túl nem találunk náluk olyan pontokat, amelyek egy benső egzisztenciális bázisra és szerves világnézetre engednének következtetni. Megnyilvánulásaikban a szétaprózódás, a lényegtelen részletkérdésekben való vájkálás dominál, s az olvasott könyvek tömege, az ezekre

való hivatkozás jobbára csak azt mutatja, hogy az elfogyasztott betűtengert nem sikerült olyan vezérmű köré rendelni, amely rendet csinált volna, amely megszervezte volna a koherens elhelyezéséhez szükséges hierarchiát, amely irányt szabott volna egy megfelelő életúthoz. E mindennapi jelenség aláhúzására elég egy jól ismert televíziós személyiség példáját említeni, aki egy vele készült interjú során, amikor Isten mibenléte, és az illető esetleges Hozzá fűződő viszonya volt a kérdés tárgya, az interjúalany – akit mint az egyik legintelligensebb, legműveltebb embert állítottak már évtizedekkel ezelőtt a magyar nép elé – olyan választ adott, hogy egy utcán szemetet szedő betanított közmunkás se múlta volna alul. Az elolvasott könyvek puszta mennyisége semmit nem ér egy benső útjelző, egy felfelé mutató iránytű nélkül.

Alain de Benoist személyét nem lenne jogos a fenti példával illusztrált dicstelen társasághoz sorolni, tanulmányai mégis azt a benyomást keltik, hogy a sok évtizednyi olvasással felhalmozott tudás- vagy inkább információmennyiséget nem sikerült egy egységes egész tiszta rendszerében elhelyezni. Nyilvánvaló, hogy az ember nem „egyetlen tömbből" faragott monolitikus képződmény, hanem maga is egy „út", azonban az ezen út során felszedett építőköveket, morzsákat, táplálékokat el kell tudni helyezni egy bensőleg kialakított egészben, amely természetesen maga is formálódik, alakul, viszont optimális esetben, kirajzolódik egy távlat, amely felé törekszik az alany.

Benoist minden bizonnyal leszögezné, hogy nála e távlat kirajzolódik, mégis a jelszó, amelyet felfest a horizontra, nevezetesen a „pogányság", felettébb ködös és körvonalazatlan. A *Hogyan lehetünk pogányok?* lapjairól sokkal inkább megtudjuk, mi az, amit engesztelhetetlen ellenségének tart – hogy mi az avval szembeni averzióinak a lényege –, mintsem azt, hogy mivel szimpatizál. Precízebben fogalmazva: kiderül, hogy a „pogányság" modernkori szószólója akar lenni, de ennek okának valódi magyarázatával adós marad.

Benoist *„saját énünk egy részének az újbóli birtokba vételét"* javasolja, azonban könyvének stílusa alapján az elmondottakon keresztül megjelenő szerző alakja inkább tűnik egy szószátyár bohémnek, aki bizonyos hangulatok felhőjében érzi jól magát, s ezekkel kapcsolatos szórakozott gondolatait két bor között bárkivel megosztja, mint olyan gondolkozónak, aki valóban fel akarja fejteni szálait annak a jelenségnek, mélységeiben akarja megérteni azt, aminek ügyvédjeként szegődik.

A könyvvel talán az a legnagyobb probléma, hogy sokkal érzékletesebben meghatározza – legalábbis próbálja – annak a vallási rendszernek a karakterisztikumait, amelyet elítél, mint azét, amelyhez csatlakozni kíván. Ez egyrészt felveti annak a kérdését, hogy mennyire értette meg akár az egyiket, akár a másikat, másrészt a kötet elolvasása, és a szerző más műveinek tanulmányozása valójában meg is adja a választ az említett anomáliára. Ugyanis Benoist-nál pontosan az az elem hiányzik, amely lehetővé tenné az értést (hogy az értésfelettiségről ne is beszéljünk).

A *Hogyan lehetünk pogányok?* terjedelmes magyar változatáról annyit lehetne értekezni, hogy azzal újabb könyveket tölthetnénk meg, ezért csak néhány jellemző pontra szorítkozunk. Ezekre is jobbára vázlatosan.

A francia szerző egyik legfőbb vádpontja a keresztény vallás ellen az, hogy abban élesen elkülönül egymástól teremtő és teremtett; hogy a világba vetett ember egyrészt magára maradt, másrészt egy féltékeny, zsarnoki Úrral áll szemben, aki oly mértékben szűkre szabta számára az életteret, hogy nem is képes önálló entitásként egzisztálni, lehetőségei annyiban merülnek ki, hogy maximális hűséget és odaadást tanúsít-e Istennel szemben, vagy letéved a kijelölt útról.

A lineáris történelemszemlélet keresztény mivolta itt nem igényel bemutatást: a történelem, az ember Paradicsomból való kiűzetése utáni színtere valójában egy színpad, amelyet olyan Isten rendezett be, amely előre tudja a színdarab végét, és ez az ember számára nem éppen *happy end*del ér véget, hiszen nem csupán az egyént mozgatja marionett-bábuként, hanem az egész emberiség története előre legyártott forgatókönyv szerint zajlik. A szerző szerint ezzel szemben áll a „pogányság" ideája és látásmódja, ahol az ember tökéletes harmóniában él isteneivel és a többi lénnyel, amelyekkel közös eredet fűzi össze.

Benoist felrója a kereszténységnek az *ex nihilo* teremtés aktusát, miszerint Isten a semmiből teremtette a világot és az embert. Ezzel állna szemben a *lét* fogalma, amely viszont öröktől való, mindig volt, van és lesz. Igazából már ezen a ponton kiderül a francia szerző transzcendencia iránti teljes érzéketlensége, hiszen magát Istent sem érti (ilyenformán az Isten feletti *Istenség* princípiumát pláne nem képes tételezni). Használja ugyan az *abszolútum* fogalmát, azonban ennek komolyabb tételezése – túl azon, hogy misztériumról van szó, ami fogalmilag teljességgel megragadhatatlan – fel sem merül nála: Isten, mint kezdettelen, mint végtelen, mint minden elgondolhatón és kondíción túli valóság; valóságon túli valóság. Benoist számára mindez legfeljebb borzalomként értelmezhető. A *minden Istenben van* vagy az *Isten egy* igazságairól, azok megragadásáról említést se kellene tenni.

Benoist szerint a pogány világban az isteneket az ember teremtette, hogy azokkal mintegy sors- és értékközösséget alkotván életük minőségében gazdagodjék. Amellett, hogy ez teljesen téves felfogás, kijelenthetjük, hogy ez az ember semmilyen szintáttörésre nem képes, arra nem is törekszik, még abban sem lehetünk biztosak, hogy a nietzschei *emberfeletti ember* nívóját képes elérni (amelyet a szerző mellesleg el is vetett a későbbiekben). Egyfajta önelemelkedésről, „önkiszínezésről" beszélhetünk a francia író pogány embere kapcsán, aki az istenekkel nem úgy él közösségben, hogy azokhoz felemelkedik, hanem lehozza őket a földre, s ily módon ez a pogány emberkép leginkább az ember meghoszszabbításaként értelmezhető, anélkül, hogy az emberi szintet mégoly megszépített voltában is átlépte volna.

Az antikvitás istenei látszólagosan antropomorf mivoltuk ellenére mindannyian rendelkeztek olyan tulajdonságokkal, *mintákkal*, amelyek hozzásegítették az embert önmaga meghaladásához, s nem pusztán ahhoz, hogy „jobb" emberré váljanak itt a Földön. A sokszor emberi alakban megjelenő istenek „mögött" álló egyetlen Istenség valósága nagyon is eleven volt Keleten és Nyugaton egyaránt. Mondani sem kell, a szerzőnél meg sem jelenik semmi ehhez hasonló.

Benoist kereszténység-kritikájában azt az elemet el lehet fogadni, amit már Nietzsche is kiemelt, legfőképpen *Az antikrisztus*ban, miszerint megjelenésekor, az evangéliumi időkben, a kereszténység a deklasszáltak, a kitaszítottak, a nyomorultak, a rabszolgák vallása volt. Tény: a keresztény vallásban van egy önelnyomó jelleg, amelynek révén – az eredendő bűn pecsétje által, melyet minden ember megkap születése pillanatában – az ember egész életének olyan permanens önvizsgálattal kell letelnie, amely bűntudattal átitatott. Nem csupán a szüntelen félelemtől, hogy vét egy szigorú szabály ellen, amely könyörtelenül megtoroltatik és veszélybe kerül üdvözülése, hanem attól is, hogy a temérdek bűn közül valamelyik csapdájába esik. (Személyes példákat lehetne hozni emberekre, akik mint meg nem értett „széplelkek" a földi életet csupán büntetésnek, siralomvölgynek tekintik, és mintegy kívülről várják a megváltást. Közben elfelejtik, vagy „túl sokat akarsz tudni" felkiáltással félresöprik a kérdést, hogy mivégre vannak a Földön.)

Benoist-nál szemben áll ezzel „a pogány ember" életöröme, játékossága, vidámsága, harciassága. Számára az egész élet nyitott könyv, lehetőségek kincsestára, ahol megtalálhatja a neki leginkább megfelelő utat és célt. Túl azon, hogy Benoist itt is teljesen összemossa a keleti és a nyugati hagyományokat, amelyek között jelentős különbségek vannak minden területen, legalábbis exoterikus szinten (a szerző legfeljebb ezt kutatja – azt is puszta vizsgálati anyagként), a pogány embert nem lehet *pusztán* ezekkel a karakterisztikumokkal leírni. Főként azért nem, mert Benoist-nál a pogány valójában annyit jelent, hogy „nem keresztény". (Megjegyzendő, hogy ezen leegyszerűsítés ellenére a primordiális tradíció híveinek épp azt veti egy helyen a szemére, hogy egy kalap alá veszik a vallásokat – nem ez a könyv egyetlen ellentmondása.)

Nem tagadható, hogy a keresztény vallással egy új ember-, világ- és Istenfelfogás született, amelynek már a judaizmusban megvoltak az előzményei, de amíg az egyetlen nép életét hivatott rendezni e világban és azon túl, addig a kereszténység egyetemes célokat tűzött maga elé. Ki lehet mondani, hogy a keresztény vallás megjelenése mintegy szükségszerű volt, mivel az az embertípus, amely először csatlakozott hozzá, az idő tájt kezdett „időszerű" tényezővé válni. Egy benső karakter mintegy kikényszerítette e vallás létrejöttét. Ebben a tekintetben a sorsszerűség kérdése megkerülhetetlen. Guénont idézhetjük ehelyütt – akit Benoist egyszer sem említ a könyvben –, aki kimondta, hogy „a kereszténység a *kali-juga* vallása". Valószínűsíthető, hogy a szerző egyáltalán nem érti se Guénont, se ama földi kereteken túlmutató erők játékát, melyek az adott viszonyok között a kereszténység megszületését eredményezték.

Felettébb érdekes, hogy amikor a kereszténységet bírálja, jobbára a haragvó Jahve megannyi negatív tulajdonságát emeli ki. Hangsúlyozza a judaizmus és a kereszténység között fennálló különbségeket, de Jézus Krisztust, az emberiség megváltóját alig említi. Legalábbis a kötet tanulmányában. A magyar kiadás második felét kitevő három interjúban tulajdonképpen egy minőségi alászállás figyelhető meg, s nemcsak abban, hogy Jézust a *Bibliá*ból kiragadott részletek alapján teljesen önkényesen negatív színben igyekszik feltüntetni. Ennek kiegészítéseképpen nehéz nem észrevenni a zsidósággal szembeni rokonszenvet, többek között a keresztény zsidóüldözések említésével, valamint annak hangsúlyozásával, hogy a kereszténységnek köszönhető minden totalitárius rendszer megszületése, valamint, modern szóval élve, minden „kirekesztés". (Az egyik interjúban a Harmadik Birodalomra is kitér Benoist, és megállapításaiban az érvényes elemek váltakoznak az érvénytelenekkel.)

A modern világ, mint a kereszténység szekularizációja olyan közhely, aminél nem érdemes tovább időzni. Ezt a témát természetesen a francia szerző is bontogatja, s ehelyütt igazságokat is megfogalmaz, azonban nem veszi a fáradságot, hogy feltárja azokat a lehetőségeket, amelyek a kereszténységen belül is adottak az azt mélyen átélők számára, hogy Istennel egyesüljenek, vagy legalább „találkozzanak". Ily módon nem meglepő, hogy egy szó sem esik a kereszténységen belüli szentekről, Assisi Szent Ferencről vagy Árpádházi Szent Margitról – hogy csak két példát hozzunk fel –, akik egész életüket oly erővel és mélységgel állították Isten szolgálatába, hogy akinek van szeme a látásra, annak számára nem lehet kérdéses lelkük tisztasága, valamint az, hogy életük nem csupán az emberi lét meghosszabbítása volt. De mit is várhatnánk Benoist-tól, aki az ősgermán mennyországról, a Valhalláról is csak annyit képes írni, hogy *„Lakói vidám és élvezetes életet folytatnak: bőségesen táplálkoznak, rendkívül szép nők szerelmét élvezik és valamennyi-*

en magas társadalmi rangot foglalnak el." Nem sokat. Nyoma sincs a transzcendens dimenziónak, és a szerző más citátumai is mind azt a szálat állítják a középpontba, amelyben a földi élet áll a fókuszban. Néha hindú forrásokat is idéz, amely tradíciót ugyancsak egyáltalán nem érti.

Talán mindennél meglepőbb, hogy szerzőnk a középkor egyik legnagyobb misztikusát, teológusát, Eckhart Mestert is idézi, akinek írásai, nagyon magas szintű tanításai igazolják, hogy keresztény égbolt alatt is lehetséges „a legmagasabb" elérése. De vajon hogy látná át Benoist Eckhart Mester tanításainak hatalmas távlatát, amikor a pogányságában se lát mást, mint vidám, könnyed életet, ahol az ember csörgedező patakok mellett kövér szőlőszemeket eszeget, Orfeusz pengeti hangszerét, s nagyjából ennyi az „isteni" lét?

Tulajdonképpen a lényeg éppen ez: Benoist kimondott/kimondatlan Isten/transzcendencia-averziója. Evola soha nem dobálózott felelőtlenül a pogányság kifejezéssel – később *Pogány imperializmus* című művének címét is másként fogalmazta volna meg –, mégis mind nyugati, mind keleti vonatkozásokban pontos képét nyújtotta a szakralitás világában élő ember életének, s értéssel és átéléssel bemutatta élet-átlépésének megannyi lehetőségét, kezdve a szemlélődő utaktól a harcos háborún keresztüli győzedelmes halállegyőzésig. Benoist számára ezek teljesen ismeretlen területek. Ily módon könyve legfeljebb ideologizált történeti műként fogható fel, amelyből megtudható néhány külsőleges adalék a tárgyalt vallásokra vonatkozóan, azonban ezek is fenntartással kezelendőek.

A szerző az egyik interjúban kijelenti, hogy az elemi erkölcsi szabályok egyetemesek, ami azt valószínűsíti, hogy az úgynevezett „törzsfejlődés" során alakultak ki. E megnyilvánulás tulajdonképpen mindent a helyére tesz. Csak egy kérdés marad: vajon miért bajlódik az istenekkel, ha az evolúcióban hisz, mint megkérdőjelezhetetlen igazságban? Benoist és a „tudományos" szocializmus esztétikát, történelmet, irodalmat kutató képviselői között valójában annyi a különbség, hogy míg az utóbbiak megvetették vizsgálódásaik tárgyát, midőn puszta irodalommá és egy primitív, kezdetleges embercsoport képzelődéseinek „érdekes" találmányaivá degradálták azokat, addig ő kedvvel fordul feléjük – viszont nem kevésbé sérti méltóságukat. Míg a kommunisták „tudományos" kiszolgálói talapzatra sem állítják az isteneket, addig Benoist ledönti őket talapzatukról. Olümposzt nem ismer sem egyik, sem másik.

Milán Péter

Hegedüs Miklós
AZ ALGEBRA VÍVMÁNYAI AZ INDIAI MATEMATIKA KLASSZIKUS KORSZAKÁBAN
(Budapest, 2012, L'Harmattan)

A könyv látszólag szaktudósok, a matematika története iránt mélyebben érdeklődők számára íródott. Ám laikusként alaposabban belemélyedve is számos kérdés fogalmazódhat meg bennünk éppen e szaktudomány tudományfilozófiai hátterével, előítéleteivel kapcsolatban.

Először is kétségbe kell vonnunk a – Hegedüs Miklós által is látható ellenérzéssel tekintett – *„eurocentrikus (minden tudomány[t] a görögöktől származtató) felfogást"* (35. o.). Hogyan is tarthatnánk ki emellett, amikor egyértelműen kiderül, hogy példának okáért számainkat „arab" számoknak hívjuk ugyan, miközben kétségtelen, hogy e számok Indiából kerültek az arabokhoz, amint ezt a perzsa Al-Khwarizmi *Algorithmi de numero indorum* (Számolás indiai számokkal) című, latin fordításban fennmaradt, 825 táján született műve is tanúsítja. Bizonyos-